

BOSHLANG‘ICH TA‘LIMDA YANGI AVLOD DARSLIKHLARI: AMALIYATDAGI MUAMMOLAR VA ULARNING REALLIKKA MOS YECHIMLARI

Umaraliyeva Muazzam Muxtorjon qizi

Ta‘lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (boshlang‘ich ta‘lim) yo‘nalishi 1-kurs magistranti

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23309618>

Annotatsiya. Ushbu maqolada bugungi kunda boshlang‘ich ta‘lim tizimida keng joriy etilayotgan yangi avlod darsliklarining amaliyotdagi o‘rni, ularning an‘anaviy darsliklardan tubdan farq qiluvchi jihatlari va dars jarayonida yuzaga kelayotgan real muammolar atroflicha tahlil qilinadi. Tadqiqotda shunchaki nazariy qoidalar emas, balki sinf xonasida o‘qituvchi va o‘quvchi to‘qnash kelayotgan metodik uzilishlar, ota-onalarning moslashish qiyinchiliklari hamda vaqt taqsimoti masalalari yoritilgan. Shuningdek, ushbu muammolarni bartaraf etish bo‘yicha bosqichma-bosqich amaliy taklif va tavsiyalar ilgari surilgan.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta‘lim, yangi avlod darsliklari, kompetensiyaviy yondashuv, mantiqiy fikrlash, metodik moslashuv, interaktiv metodlar, ota-onalar ishtiroki.

УЧЕБНИКИ НОВОГО ПОКОЛЕНИЯ В НАЧАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ: ПРАКТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ И ИХ РЕАЛИСТИЧНЫЕ РЕШЕНИЯ

Умаралиева Муаззам

Магистрант 1-го курса направления «Теория и методика обучения и воспитания (начальное образование)»

Аннотация. В данной статье подробно анализируются роль внедряемых в систему начального образования учебников нового поколения, их коренные отличия от традиционных учебных пособий и реальные проблемы, возникающие в процессе обучения. В исследовании освещаются не просто теоретические правила, а методические разрывы, с которыми сталкиваются учитель и ученик в классе, сложности адаптации родителей и вопросы распределения времени. Также выдвигаются поэтапные практические предложения и рекомендации по устранению данных проблем.

Ключевые слова: начальное образование, учебники нового поколения, компетентностный подход, логическое мышление, методическая адаптация, интерактивные методы, участие родителей.

NEW GENERATION TEXTBOOKS IN PRIMARY EDUCATION: PRACTICAL PROBLEMS AND REALISTIC SOLUTIONS

Umaraliyeva Muazzam

1st-year Master's Student in "Theory and Methodology of Education and Upbringing (Primary Education)"

Abstract. This article provides a comprehensive analysis of the role of new-generation textbooks currently being widely implemented in the primary education system, their

fundamental differences from traditional textbooks, and the practical challenges emerging during the instructional process. Rather than relying solely on theoretical framework, the study highlights methodological gaps encountered by teachers and students in the classroom, the adaptation difficulties faced by parents, and time management issues. Furthermore, step-by-step practical suggestions and recommendations are proposed to address these challenges.

Keywords: primary education, new-generation textbooks, competency-based approach, logical thinking, methodological adaptation, interactive methods, parental involvement.

KIRISH

So‘nggi yillarda mamlakatimiz ta‘lim tizimida, xususan, boshlang‘ich ta‘lim bosqichida tub islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu islohotlarning markazida esa shubhasiz yangi avlod darsliklari turibdi. Yillar davomida amalda bo‘lgan, asosiy e‘tiborni qoidalarni yodlashga va tayyor bilimlarni o‘zlashtirishga qaratgan an‘anaviy darsliklardan voz kechilib, o‘quvchini fikrlashga, izlanishga va amaliyotda qo‘llashga undaydigan yangi majmualar hayotimizga kirib keldi.

Yangi darsliklarning bosh maqsadi — bolaga shunchaki " $2 \times 2 = 4$ " ekanligini yodlatish emas, balki "nima uchun 4 bo‘ladi?" degan savolga o‘zi javob topishini ta‘minlashdir. Biroq, har qanday katta o‘zgarish kabi, bu jarayon ham muammolardan xali emas. Nazariya bilan amaliyot o‘rtasidagi farq, o‘qituvchilarning yangi metodikaga to‘liq tayyor emasligi hamda jamiyatning bu yondashuvni qabul qilishi sekin kechayotgani bugun ilmiy va amaliy doiralarda atroflicha muhokamani talab etadi.

Ushbu tadqiqot jarayonida boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kunlik dars faoliyati kuzatildi, yangi va eski avlod darsliklaridagi topshiriqlar tuzilishi qiyosiy tahlil qilindi hamda o‘quvchilar va ularning ota-onalari o‘rtasida anonim so‘rovnomalar o‘tkazildi. Kuzatishlar shuni ko‘rsatdiki, yangi darsliklar xalqaro PISA, PIRLS baholash mezonlariga moslashtirilgan bo‘lib, ulardagi rasmlar, illyustratsiyalar va topshiriqlar mazmuni bolaning yosh fiziologiyasiga ancha yaqinlashtirilgan. Biroq, amaliyotda ushbu imkoniyatlardan to‘liq foydalanishga xalaqit berayotgan qator omillar mavjud.

Yangi avlod darsliklarini sinfxonalarda qo‘llash jarayonida quyidagi 4 ta asosiy muammo ko‘zga tashlanmoqda: O‘qituvchilarning ruhiy va metodik tayyorgarligi yetishmasligi Yillar davomida "doskada tushuntirish — daftarga yozdirish — yodlatish" zanjirida ishlagan o‘qituvchi uchun yangi darslikdagi ochiq savollar va loyihaviy topshiriqlar qiyinchilik tug‘dirmoqda. O‘qituvchilarning bir qismi hamon darslikdagi har bir topshiriqni birma bir bajarishga urunib, darsning asosiy g‘oyasi bo‘lmish "erkin muloqot va tahlil"ga vaqt ajrata olmayapti. Ota-onalarning metodik uzilligi (Tushunmovchiliklar) Yangi darsliklardagi uy vazifalari ko‘pincha mantiqiy fikrlashni yoki ota-ona bilan birga kichik tajriba/kuzatuv o‘tkazishni talab qiladi. An‘anaviy usulda o‘qigan ota-onalar darslikda aniq qoida yoki tayyor formulani ko‘rmagach, "darslikda hech narsa yo‘q, bola nimani o‘rganadi?" degan e‘tirozlarni bildirishmoqda. Bu esa maktab va oila o‘rtasidagi hamkorlikka salbiy ta‘sir ko‘rsatmoqda.

Vaqt va hajm mutanosibligining buzilishi Bir dars soatiga (45 daqiqa) mo‘ljallangan topshiriqlar hajmi ba‘zan o‘quvchilarning haqiqiy o‘zlashtirish tezligidan yuqori bo‘lib qolmoqda. Natijada

o‘qituvchi mavzuni chuqur tushuntirish o‘rniga, topshiriqlarni shoshma-shosharlik bilan tugatishga majbur bo‘lmoqda.

Moddiy-texnik va ko‘rgazmali manbalarning yetishmovchiligi Yangi darsliklar interaktivlikni, ya‘ni videodarslar, audio materiallar va tarqatma vositalardan foydalanishni nazarda tutadi. Biroq, barcha maktablarda ham sinfxonalar zamonaviy texnik vositalar bilan bir xil darajada ta‘minlanmagan.

Yuqorida keltirilgan muammolar yangi darsliklarning yomonligini emas, balki ularni tatbiq etish mexanizmini takomillashtirish zarurligini ko‘rsatadi. Muammolarga quyidagicha reallikka mos yechimlarni taklif etamiz: O‘qituvchilar uchun "shablon" seminar emas, amaliy treninglar tashkil etish: O‘qituvchiga darslikni berishdan tashqari, uni sinfda qanday qo‘llashni ko‘rsatib beradigan va o‘qituvchining darsdagi nutq ulushini kamaytirib, o‘quvchi faolligini oshiradigan amaliy mahorat darslari sonini ko‘paytirish zarur. Ota-onalar uchun "Interaktiv ko‘prik" yaratish: Darsliklarga kiritilgan QR-kodlar orqali nafaqat o‘quvchi uchun, balki ota-onalar uchun ham "Bu topshiriq bolaga nima beradi va uyda unga qanday yordam berish kerak?" degan qisqa 1-2 daqiqali video-yo‘riqnomalarni joylashtirish lozim. Dars strukturasi erkinlik berish: O‘qituvchiga darslikdagi barcha topshiriqlarni bir darsda majburiy bajarish talabini qo‘ymaslik kerak. O‘qituvchi sinfning o‘zlashtirish darajasidan kelib chiqib, topshiriqlarni tanlash va vaqtni erkin taqsimlash huquqiga ega bo‘lishi lozim. Metodik qo‘llanmalarni raqamlashtirish: Texnik imkoniyati cheklangan maktablar uchun bosma holdagi tayyor ko‘rgazmali va tarqatma materiallar to‘plamini (metodik portfel) har bir sinfga yetkazib berish.

Boshlang‘ich ta‘limda yangi avlod darsliklariga o‘tish — bu shunchaki kitoblar muqovasini yoki ichidagi rasmlarni o‘zgartirish emas, balki jamiyatning fikrlash tarzini o‘zgartirish demakdir. Boshlanishida qiyinchiliklar va tushunmovchiliklar bo‘lishi tabiiy holat. Biz o‘qituvchilarni metodik jihatdan to‘g‘ri qo‘llab-quvvatlasak, ota-onalarga yangi tizimning afzalliklarini to‘g‘ri tushuntira olsak va dars jarayonini sun‘iy shoshqaloqlikdan xalos etsak, yangi avlod darsliklari kutilgan yuksak natijani beradi hamda mantiqiy va tanqidiy fikrlaydigan yangi avlodni tarbiyalashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ziyoyev S.B. Boshlang‘ich ta‘limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar va kompetensiyaviy yondashuv. – Toshkent: O‘qituvchi, 2024. – 112-b.
2. Qosimova K., Matchonov S. va boshq. Boshlang‘ich sinflarda ona tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent: Noshir, 2023. – 180-b.
3. Abdullayeva Sh.A. Yangi pedagogik texnologiyalar va ularni ta‘lim jarayonida qo‘llash amaliyoti. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022. – 95-b.